چەپی عێراق و کوردستان پێش هەڵبژاردنەکانی 2025 : لێنەوان یەکێیزی و نوێبوونەوەدا.. ڕزگار ئاکرەیی

پشتیوانی ته واوی حزبی شیوعی عێراق و کوردستاني له هه ڵبژاردنه کانی داهاتوودا

لە چوارچێوەی ئەو گۆڕانکارییانەی لە نێو چەپی عێراقی و نەودەوڵەتیدا ڕووددەن، گرنگە فەرمە تەقلیدییەکانی خەباتی چەپ لەگەڵ گەشەپانی نوێ لە فەزای دیجیتاڵ و دامەزراوە فەرمییەکاندا تەکەڵە بکرێت. بەشداری سیاسی بە هەموو شێوەکانییەوە یەکێکە لە ئامرازە سەرەکییەکانی خەبات. خەبات تەنها بە شڤامەکان، کارخانەکان، کۆگەکان، فەرمانگەکان و ڕێخنەی تیەری سنووردار نییە. بەڵکو پێویستە لە هەموو بوارەکاندا بەشداری بکەین لەوانە کارکردن لەناو دامەزراوەکانی دەوڵەت و پەرلەمان و ئەنجومەنە خەجییەکاندا چونکە گەشەپانکی گرنگن کە لەڕگەی ئەوەوە دەنگی چەپ و دەنگی کرێکارانی دەستی و ڕەشنبیر دەتوانێت بگاتە ای گشتی و کاریگەری کەمڵایەتی فراوانتر بکات.
باش ئاگادارین کە تائێستا یاسای هەڵبژاردنی عێراق ناتەواوە و پێویستی بەچاکسازیی ڕیشەیی هەیە و ژینگەی سیاسیش پڕ لەکێشەی پێکهاتەیی و پارەی سیاسی و کاریگەری تایفەگەری و ناسیۆنالیستی و دەسەڵاتی میلیشیاکان هەرچەندە عێراق سەرەای هەموو ئەمانەوک وڵاتکی ڕێژەڵاتی ناوەڕاست دەمنەتەوە کە ناکرێت بەراورد بکرێت بە دیموکراسی سەقامگیر و پێشکەوتوو. لەگەڵ ئەوەشدا، هەر بەشایەکی سنووردار ئازادی یان دەرفەتی بەشداری دەبێت لەڵایەن هێزە چەپ و پێشکەوتووکانەوە بەکار بهێنرێت بە بنیاتنانی ئامادەیی خەیان و کاریگەری لەسەر بەیاردانی سیاسی و یاسادانان و فراوانکردنی مەودای خەباتیان لە ڕگەی ئامرازەکانی دەوڵەتەوە خۆی. بەشداریکردن لە هەڵبژاردن ملکەچبوون نییە بە واقیع، بەڵکو هەوڵکە بۆ گۆڕینی لەناوەوە و یەکێکە لەو گەشەپانە هەمەجۆرانەی خەبات کە دەبێت کاری سیاسی و ڕێکخراوەیی و کەمڵایەتی و میدیایی و دیجیتاڵی تێدا تەکەڵە بکرێن.

یەکێتیی ئەندامانی کۆمەڵایەتی و هاوپەیمانی زێڕینە لە بەکخراوە چەپەکاندا

حیزبی شیوعی عێراق لە ڕاگەیەندراوێکی ناوخۆییدا بۆ هۆشداریکردنی لە هەڵبژاردنەکاندا دەرکرد کە هەڤاڵانی ناو حیزبەکە تێدا بۆشداربوون ئەم بڕیارەکە کە لە ئیرادەی زێرینەی پارتەکە بەرانگ دەداتەوە و نوێنەرایەتی پراکتیکەکی دیموکراتی ناوخۆیی دەکات کە شایەنی ستایشکردنە . میکانیزمی یەکگرتنەکە لە نێو حزبدا لەسەر مەسەلەی یەکلاکەرەوە و گرنگ هەنگاوێکی بەرەوپێشچوونە بە دامەزراندنی پرۆسیپی بڕیاردانی بە کۆمەڵ و فراوانکردنی بۆشداری ئەندامانکان لە دروستکردنی هەڵوێستی سیاسی و بەکخراوەیی. ئەم دۆخە ببێتە یاسایەکی هەمیشەیی لە هەموو بەکخراوە چەپەکاندا نەک هەڵاواردنەکی کاتی.

پەیوستە میکانیزمی یەکگرتنەکە ببێتە پراکتیزەکردنەکی دامەزراوەیی و هەمیشەیی لەناو بەکخراوە چەپەکاندا و هەم لەووی تەکنیکی و هەم لەووی بەکخراوەییەوە پڕی سندووە بە سوود وەرگرتن لە توانای دیجیتاڵیزەکردن و تەکنەلۆژیای مۆدێرن لە دەستبەرکردنی شەفافیەت، پەیوەندی خێراتر و بۆشداری فراوانتر کە ئەندامان و کادرەکان و لایەنگران، تەنانەت دەنگدەرانی دەرەوەی بەکخراوەکە وەک هاوڕێکاری لەخۆ بگرێت. بەکارهێنانی دیجیتاڵیزەکردن هەروەها دەبێت پڕۆپۆزاڵی پلاتفۆرمی دیجیتاڵی بۆ دیالۆگ و گفتوگۆی کراوە لەسەر ئەو بابەتانەی پێش هەر یەکگرتنەم یان بڕیارێک پێشنیار دەکرێن لەخۆ بگرێت. چەپی هاوچەرخ ناتوانێت دیلی پەکخاتەی بەکخراوەیی داخراو یان چوارچێوەی بیرکراتی کۆن بمێنێتەوە. پەیوستە ئامرازی نوێ بۆ دیالۆگ و کارلێکردنی دیموکراتی دابهێنێت کە ڕێگە بۆ جیاوازی بیروڕا و گفتوگۆی کراوە و شەفاف بدات.

پڕۆپۆزاڵی میکانیزمی یەکگرتنەمی ناوخۆیی دەربڕینێکی کرداری ڕێزگرتنە بۆ ئەی گشتی و دانان بە ڕاستی بنکەی بەکخراوەیی نێک تەنها سەرکردایەتی لە داشتنی بڕیارکاندا. هەروەها بناغەی کەلتوورێکی دیموکراتی چەپی مۆدێرن پێکدەهێنێت کە بۆشداری بەکخراوەیی بۆ هاووڵاتیبوونی سیاسیەوە دەبەستێتەوە و حیزب لە دۆزگایەکی مەرکەزی بڕیاردان دەگۆڕێت بۆ بزووتنەوەیەکی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی زیندوو کە لەگەڵ ژینگەی خێرا کارلێک دەکات و ئاستگیانە دەبێت. لە هەمان کاتدا، ئەم وێنەیەکی دیموکراسی پڕاتیف دەبەخشێت بە کۆمەڵگا کە چۆن چەپ بڕیار گرنگەکانی دەدات و ئەو دووپات دەکاتەوە کە چەپ دیموکراسی تەنها وەک دروشمێک پێشکێش ناکات بەڵکو لە ژیانی ڕۆژانەی خێرا پراکتیزەی دەکات.

لەبەر ئەوەی حیزبی شیوعی عێراق گەورەترین و کۆنەکراوترین پارتی چەپە دەتوانین بڵێین ئەم بڕیارە بەکەمێک لەگەڵی ڕیفراندەمەوە تا ئادیەکی زەر کۆنگدانەوەی پگەی زڕینەی چەپی عێراقە بۆیە بەپێویستی دەزانم پشتگیری ئەم هەوڵستە بکەم سەرەڕای هەموو ناتەزایەتییەکی هەوا لەسەر خودی پرسەی هەڵبژاردن یان جیاوازی لەهەندێک وردەکاریی سیاسی لەگەڵ حزبی شیوعی عێراق و کوردستان کە شتێکی سروشتییە لە هەلومەرجێ ئاڵۆزکانی عێراقدا ئاسایی لەکدانەوەی چەپی جیاواز هەبێت و پێویستە دیالۆگی کراوە و هاوڕیانە لەبارەیانەوە بە ڕۆحێکی دەموکراسی شارستانی و بڕپرسیارانە بهەڵستەوە کە جیاوازی بەهێز بکات نێک دابشبوون و پڕتەوازەیی

پڕرسەندنێک لە هەوڵستی هێزە چەپەکانی تردا

هەوڵستی نوێ و گرنگی هەڤاڵانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان و ڕاگەیاندنی قۆناغەتیان بەپێویستی بشداریکردن لەهەبژاردندا گوزارشت لە پڕرسەندنێکی چۆنایەتی و پڕزەتیف دەکات لەڕووی بزووتنەوەی چەپی عێراقدا، ئەم گۆڕانە ڕۆنگدانەوەی هۆشیارییەکی واقیعی و پشکۆتووانە سەبارەت بە پێویستی هەمەجۆرکردنی میتۆدەکانی خەبات و سنووردارکردنیان بە بایکۆت کردن یان هەوڵستی ناڕەزایی تەنها نەبێت، بەڵکو بە کردنەوەی هەموو گۆڕەپانەکان بە کاریگەری لەسەر هۆشیاری گشتی و پێوەندییە سیاسییەکانی دەسەڵات. هەروەها ئاستێکی بەرزی نەرمی لەمامەڵەکردن لەگەڵ پڕرسەندنی سیاسی و کۆمەڵایەتی و سوودوەرگرتن لەئەزموونەکانی پشوو لەژێر ڕۆشنایی واقیعی نوێدا دەرخات بەجۆرێک کە خزمەت بەستراتەژی بزووتنەوەی چەپ و مەسەلەی کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیری لەعیراق و هەرێمی کوردستان دەکات.
لەقۆناغەکانی ڕابردوودا هەوڵستی ئەو دوو پارتە لەئاست بایکۆتکردنی هەبژاردن لەسەر بنەمای شیکردنەوەیەکی ورد بە هەلومەرجی داگیرکاری و دەستوەردانی دەرەکی و گەندەڵی و ستەم و کۆموکوێیەکانی پرسەی هەبژاردن بوو بەڵام ئەمە، پگەیان بەرەو واقیعی سیاسی زیاتر و متمانەی بەهێزتر بە توانای چەپ دەوات بە کردار و کاریگەری ڕاستەوخۆ. ئەم گۆڕانکاریە کەمتر نییە لە خودی بشداریکردن، چونکە ڕۆنگدانەوەی ئامادەیی بە پێداچوونەوە و نوێبوونەوەیەکی فیکری و پراکتیکی لە ژێر ڕۆشنایی ئەزموون و واقیعدا دەکات. هەرچەندە هەکاری یاسایی ڕۆگری لە بشداری ڕاستەقینەی ئەو دوو حیزبە کردووە لەم هەبژاردنانەدا بەڵام

ئاگەیاندنی هەواڵستی پشتیوانییان لە بەشداریکردن و بەشداریکردنیان لەهەڵمەتی ئاگەیاندنی هەڵبژاردنکان هەنگاوێکی بەرپرسیارانەیە کە گوزارشت لەهۆشیاری سیاسی پشکۆتوو دەکات و خەمی ئاوە دەکات کە گەلانی سیاسی و پەرلەمانی و ناوخەیی بەتاڵ نەهێشتوە بە ئایینی و ناسیۆنالیستکان وە هەڵە کۆنەپەرستکان.

گەیشتن بە پەرلەمان گرنگە، بەڵام ئاوەی زۆرتر گرنگە ئاوەیە کە چۆن لاوە تەدەکشین

گەیشتن بە پەرلەمان بە هەڵە چەپکان هەنگاوێکی گرنگ و پێویستە بەڵام خۆی لە خۆیدا ئامانج نییە. پەستی پەرلەمانی یان سیاسی بەهای خۆی لە ژمارە وەرناگرێت بەڵکو لە چۆنیەتی بەکارهێنانی وەک ئامرازی خەبات لە خزمەتی کرێکارانی دەستی و هێشنبیر و ژنان و گەنجان و هەموو گروپە پەراوێزخراوەکاندا وەردەگرێت. دەبێت بەشداری لەپەرلەمان بەکاربهێنرێت بە ئاوەی بیکاتە سەکۆیەک بە پشکۆشکردنی بیروبۆچوون و ئاڵتەرناتیفی چەپ و پشکۆتووخواز و دژبەینی بەرژەوەندییەکانی چینە چەوسێنراوەکان و ئاشکراکردنی دژایەتیەکانی سیستەمی سەرمایەداری و ئاشکراکردنی سیاستەکانی پارتە ناسیونالیست و ئایینییەکانی حوکمەانی بەغدا و هەرێمی کوردستان.
بەشداری پەرلەمانی بەم شێوەیە دەبێتە یەکێک لە گەپانەکانی خەبات کە دەبێت بچێتە ناوەوە و سوودی لە وەربگیرێت. ئامانج تەنیا گەیشتن بە پەرلەمان نییە، بەڵکو چۆنیەتی کارکردنمانە لەناویدا و چۆن دەیکەین بە فەزای هووبووەوە و لەپرسینەوە و چۆن نوێنەرانی چەپ دەبنە دەنگی کرێکارانی لەسەر کار و بێکارو هێشنبیران و بیرکەی مەدەنی و ئازادیخواز. بوونی نوێنەرانی چەپ لە پەرلەمان دەبێت بە مانای بەردەوام لە مافە کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسییەکانی جەماوەر بێت و پشکۆشکردنی پشتیاری یاسایی بێت کە دادپەروەری کۆمەڵایەتی و کۆمترین ئاستی ژیان و یەکسانی تەواو بە ژنان و دەستبەرکردنی ئازادیە گشتی، یەکێتی و سیاسییەکان بە دامەزراوەییزە بکات.
لە هیچ وەاتەکی هێژەهەڵاتی ناوەڕاستدا، پەرلەمان ناتوانێت لە ژێر ئاو پێکهاتە چینایەتییەدا خۆی لە خۆیدا ئامرازێک بێت بە گەیانکاری هادیکاڵ، بەڵکو دەتوانێت وەک ئامرازێکی کاتی و کاریگەر بێت بە ئاشکراکردنی میکانیزمەکانی دەسەڵات و گەندەڵی و قسەکردنی هاستوخۆ بە جەماوەر لە نێو دامەزراوەکانی دەوڵەتدا. هەرچەندە بوونی چەپ لە پەرلەماندا بەهێزتربێت ئاوەندە دەتوانێت بواری

خەباتی سیاسی و کۆمەلایەتی و ئابووری و میدیایی فراوانتر بکات و پەرلەمان بکاتە گۆڕەپانکی کراوەی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ هێزە بەرژوازی و مەزهەبی و ناسیونالیستەکان، وە زەمینە خۆش دەکات بۆ ئاستەکی بەرزتر لە هۆشیاری و خەبات لەپێناو بنیاتنانی دامەزراوەیەکی جەماوەری ڕاستەقینە کە دەموکراسیتر و نوێنەرایەتیتربن هاوتایە لەگەڵ هاوسەنگی هێزە چینایەتییەکان و پلەی گۆشەسەندنی دەموکراسی و دامەزراوەیی.

لیستەکی یەکگرتوو بۆ هەموو چەپەکانی عێراق : ئاواتەکی ڕەوای داهاتوو

ئەم لێکنزیکبوونەوەیە لە هەوەستەکانی نێوان هێزە چەپەکانی عێراقدا، تەنانەت ئەگەر بەشکیشیبێت، نیشانەیەکی هاندەرە بۆ ئەگەری یەکخستنی تێوانین و گوتار و پراکتیک لە داهاتوودا. ئەوەی ئەم هەنگاوە یەکدەخات لەوە گەورەترە کە دابەشیان دەکات، چونکە هەموویان لە بایەخەکی هاوبەشەوە سەرچاوە دەگرن: بنیاتنانی دەوڵەتکی دیموکراتی و مەدەنی بۆ ئاسایەکی سۆسیالیستی ئەستا، کۆتایی هێنان بۆ هەژموونی سیاسەتی تایفەگەری و سیستەمی پشکی و بەدەستهێنانی دادپەروەری و یەکسانی کۆمەڵایەتی، تەنانەت ئەگەر لە میتەد و کاتی بەدەستهێنانی ئەو ئامانجەدا جیاواز بن.

ئەگەر هەموو لایەنە چەپەکانی عێراق و کوردستان بتوانن لە یەک لیستدا بەشداری بکەن کە هەموو عێراق بگرێتەوە و هەموو هێزە چەپ و پێشکەوتووەکان لە بەغداوە تا هەولێر و سلێمانی و بەسرە کۆبکاتەوە، ئەوا هەنگاوێکی مێژوویی دەبێت بۆ یەکخستنی چەپ لە هاوپەیمانێتییەکی فراوان و فرە پلاتفۆرمدا و دووپاتکردنەوەی بوونی وەک هێزێکی جەماوەری یەکگرتوو. لیستی چەپی هاوبەش مانای نەهێشتنی جیاوازییە ئایدیۆلۆژیی و فیکری نییە بەڵکو پرەنسیپی کاری بەکۆمەڵە لە دەوری چەندین خاڵی هاوبەش بەرجەستە دەکات و گوزارشت لە هۆشیارییەکی سیاسی نوێ دەکات کە تەحەدگات شەڕە گەورەکانی چەپ تەنیا لەڕێگەی یەکگرتوویی و هەماهەنگی و کاری هاوبەشی بەردەوامی نێوان هێزە جەماوەرەکانی چەپ و پێشکەوتووخواز و کرێکارەوە دەتوانرێت سەربکەوێتەوە

جیاوازی بیروڕا لەنێو بەرەی چەپدا لاوازی ناکات بەڵکو بەهێزی دەکات بەمەرجێک هەمووان لەسەر ئامانجی هاوبەشی بەرگریکردن لە بەرژەوەندییەکانی کرێکارانی دەستی و ڕەشنبیر و پرەنسیپەکانی یەکسانی و ئازادی مرۆڤ یەکبگرن یەکێزی چەپی عێراقی و کوردستانی لە هەموو فراکسیۆنەکانیدا لە چوارچێوەیەکی سیاسی هاوبەشدا پەیامێکی بەهێز دەنێرێت بۆ کۆمەڵگا کە چەپ توانای زاڵبوون بەسەر

پەرتەوازەیی و پشکشکردنی ئەتەرناتیفێکی پشکەوتووخوازی ڕاستەقینە بە سیستەمی تائیفی و ناسیونالیستی و نیولیبرال و یەکخستنی خەباتی هەشنبیری و یەکەتی و سیاسی و ئابووری و کۆمەلایەتی لە چوارچێوەی یەک پڕۆژەی ئازادیخواز و پشکەوتووخوازدا هەیە.

پشتیوانی و دە نگدان بە حزبی شیوعی عێراق و کوردستان

تێگەیشتن لە چپ لە جۆهەری خۆیدا دەبەت وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەلایەتی فراوان و جەماوەری بەت لەگەڵ چەندین پلاتفۆرم کە چوارچێوەی هەکخراوەیی و حزبی تەسک تێدەپەڕنەت. لەم ڕوانگەیەوە پۆیستیی پشتیوانیکردن و دەنگدان بە حیزبی شیوعی عێراق و حیزبی شیوعی کوردستان لە هەبژاردنەکانی داهاتوودا دەتە ئاراوە ئەمەش مانای پشتگوێخستنی ڕەخنە و نەهشتنی جیاوازییەکان و هەککەوتنی تەواو لەگەڵ سیاسەتی هەردوولا نییە، بەکو مانای ئەوە نییە کە تاکە لیستەکانی هەبژاردنی چپ و پشکەوتووخواز لەبەردەستدا بن کە لە ڕووی ئایدەلۆژی و سیاسییەوە نزیکترن لە لایەنە جیاوازەکانی چپ لە عێراق و هەرێمی کوردستان.

لەم ڕوانگەیەوە و بە پێزانینی تەواو بە خەباتی درێژخایەن و پێگە بەنرخەکانی حزبە کۆمۆنیستەکانی عێراق و کوردستان و حزبە کۆمۆنیستە کرێکارییەکانی عێراق و کوردستان و هەکخراوی ئەلتەرناتیفی شیوعی و حیزبی کۆمۆنیستی چپ و سەرجەم حیزب و هەکخراوە چپەکانی تر سەرەڕای جیاوازی فیکری و سیاسی لەنوانیاندا، بە شایستەی دەزانم هەموو ئەوانەی بایەخ بە بەهێزکردنی هەڕەی چپ دەدەن لە پەرلەماندا پۆیستە ئەنجومەنە خەجییەکان و دامودەزگا فراوانەکانی دەوڵەت لەم هەبژاردنانەدا پشتیوانی و دەنگ بە کاندیدەکانی حزبی شیوعیی عێراق و کوردستاني بدەن وەک هەوڵستەکی واقیعی و پشکەوتووخواز کە بتوانێت خزمەت بە پرۆسەی بنیاتنانی چپەکی یەکگرتوو و چالاکتر و کاریگەرتر لەژیانی سیاسیی عێراقدا بکات.

هیوادارم ئەم هەوڵستە ببێتە خاڵی دەستپێکی جددی و پراکتیکی بە بەهێزکردنی دیالۆگ و هەماهەنگی و کاری هاوبەش لەنێوان فراکسیۆنەکانی چەپی عێراقدا وەک هەنگاوێکی سەرەتایی بەرەو یەکخستنی وزەکان و بنیاتنانی هەکخراوێکی چەپی فراوان و فرە پلاتفۆرم کە سەرجەم ئاراستە و هەکخراوە چپەکانی عێراق کەبکاتەوە و توانا هەشنبیری و چالاکوانەکانیان لەبەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و کەنەپەرستی لە یەکریزدا کەبکاتەوە.

لەئەمەدا بووندا بەریەکی چپ لەهەموو گرووپ و هەکخراوەکان

پۆیستییەکی بەپلەیە لەبەرامبەر هەژموونی تاریکی هەزە ناسیونالیست و ئایینی و ئاستۆکان کە کۆمەڵگەی عێراقیان بەرەو دواوە ڕاکێشاوە و هەژاری و کۆنەپەرستی و گەندەڵی و ستەمکاری بەباوکردەتوە و دابەشبوونی مەزهەبی و ئیتنیکی و چینایەتی و قوڵگەزی قوڵتر کردەتوە. نەبوونی یان پەرتەوازەیی چەپ، واتە بەجێهێشتنی گۆڕپانەکە بە ئەو هەزانەی کە پووکانەوەی دەوڵەت و کۆمەڵگەیان چێسپاندووە. چەپ بە هەمەچەشنی فیکری و ڕێکخراوەییەوە هیوای ئاستقینەیە بە بنیاتنانەوەی عێراق لەسەر بنەماکانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی و یەکسانی و دەوڵەتێکی دەموکراتی خاوەن ئاسایەکی سۆسیالیستی.

ڕزگار ئاکرەیی چەپی سەربەخۆ

ئۆفسانەی "خەباتی ڕزگاریخوازی نەتەوەیی" و ئاسۆی بەرژوازیانەی ناسیۆنالیزمی چەپ-2-.. سابیر .م

بەشی دووەم:

پارادایمی دابەشکردنی شەش بە دوو قۆناغ : وەک ئۆفسانەیەکی ناسیۆنالیستی و پایەی سەرەکی فکری پارتە ماویەکانی نیپاڵ !

بنەمای مێژوویی ئەم پارادیمە ئۆگەتۆیە بە چەپی ناسیۆنالیستی و هێزە ناسیۆنالیستەکانی ڕوسیای قەیسەری لە کاتی خۆیدا و لەسەردەمی خەباتی بەشەفیکەکاندا.
ئەم مەیلە فکری و سیاسیە وەک بەرەیەکی (دژە شەش) دژایەتیەکی سەرسەختیان بە باسکانی لینین و بەشەفیکە هاوەکانی نیشاندا ، ئەوان پێیان وابوو کە قۆناغی گەشەی سەرمایەداری لە ڕوسیا هەشتا گونجاو نیە بە شەشی سۆسیالیستی ، بەڵکە قۆناغێکە شەشی بەرژوا – دیمۆکراسیانە ئەخوازێت .

هەر لە درێژەی ئەم سیاسەتەدا ، بەچوونەکانیان سەبارەت بە مەسەلەی (مافی چارەی خۆنووسینی میللەتان)بوو جارە بوو، وە پێیان وابوو، کە ئەم مەسەلەی نەتەوایەتیە پێیوەندی بە خەباتی چینایەتیەوە نییە و، پێویستە بەرژوازی نیشتمانی ئابڕایەتی بکات ، وە نابێت ببەستێتەوە بە ئابڕایەتی کۆمۆنیستی کرێکاران و جوتیارانی چۆساوەو شۆڕشی سۆسیالیستیەوە .

لێنین وپارتی بۆڵشەفیکی کە ئەو ئابڕایەتی ئەکرد بە پێچەوانەی ئەم بۆچوونە خەباتیان ئەکرد ، وە پێیان وابوو کە بەدەستهێنانی ئەو مافە دیمۆکراتیکانە وە لەوانە (مافی چارەی خۆنووسینی میللەتان) لە ژێر ئابڕایەتی کرێکاران و جوتیارانی هەژار توانای بەدەستهێنان و بەئەنجام گەیاندنیان هەیە، وە ئەم خەباتەش وابەستەیە بە مافی چارەنووسی پڕۆلیتاریا و چۆساوەکانەوە، نەک بەرژوازی میللیەوە، هەربۆیە ئامانجی سەرەکی لێنین و پارتی بۆڵشەفیکی ، پێکهێنانی بزووتنەوەیەکی [illegible] نەک پێکهێنانی [illegible] ” .
قۆناغی گۆڕەی ئەم مەیلە ناسیۆنال – ئیفەرمیستیە لەناو بۆڵشەفیکەکاندا ، بۆوە گەیشت کە ستالین لە کتێبی (بنەماکانی لێنینزمدا) (١) ، تەواوی تێزەکانی کۆنگرەی دووەمی ئەنتەرناسیۆنالی سێیەم و باسەکانی لێنینی شێواند و بڵاوەدا برد ، کە لە ” تێزەکانی کۆنگرەی دووەمی ئەنتەرناسیۆنالی کۆمۆنیست” لە 5ی حوزەیرانی ساڵی 1920 بەیانیان لەسەر درابوو، بەتایبەت ڕۆشنووسی سەرەتایی تێزەکان سەبارەت بە پرسی نەتەوەیی وپرسە کۆلۆنیالیەکان(٢) وە بۆ جارە هەوڵی ئەوەیدا کە بگۆڕێتەوە سەر بنەمای پارادایمی دابەشکردنی شۆڕش بە دوو قۆناغ و لەو کتێبەدا پەداگری لەسەر پشکۆتخوازی و ئابڕایەتی بەرژوازی نیشتمانی ئەکات ، پشتیوانی لە سیاسەتی ناسیۆنالیستانەو کۆنەپەرستانەی ئاغا و شێخ و سەرەک عەشیرەتەکان و ئەفسەرە سەربازیە بەکرێگیراوەکانی کردو کۆمەکی هەمەلایەنەی کردن .

سەرەتاکانی جموجۆڵی سیاسی خەیان وەک چەپێکی ناسیۆنالیست، کە باوەڕیان بە خەباتی چەکدارانەی جوتیارانی لادێکان هەبووە، وە ڕێگەی سەربەخۆیانەی پڕۆلیتاریای شارەکانیان بەهەند وەرنەگرتووەو تەکردەتەوە، دوابەدوای سەرهەڵدانی قۆناغێکی تازەی ئاگۆزەری چوونە ناو خەباتی چینایەتی پڕۆلیتاریا لە هندستان و ناوچەکە لە دوای ساڵەکانی ١٩٣٠ بەدواوە دەستپێکردووە، وە بزووتنەوەی چەکداری

(خەباتی ژنگاری نیشتمانی) گەلانیان، بە بنەمایەکی فکری بنەڕەتی خەیان زانیوە .

بەگومان کارکردی تەزەکان و بەچوونەکانی کۆنگرەی باکۆی گەلانی هەژدەهەمات لە ساڵی 1921 بەسەرکایەتی گریگۆف زینۆفیف، کاریگەریەکی گەورەیان هەبووە لەسەر سەرهەڵدانی ماویزم و بزووتنەوە سیاسیەکانی تریش لەو ناوچانەدا وە پشتیوانی بزووتنەوەی(تورکیای لاو – ترکیا الفتاة) و صن یات صن و پارتی میللی لە چین بکەن، بەتایبەت دوای ئەوەی کە خودی گریگۆف زینۆفیف(٣) شعاری (کرێکارانی جیهان یەکبگرن)، گەڵی بە شعاری (کرێکارانی جیهان و گەلانی چەوساوە یەکبگرن) (٤)، وە بەم شێوەیە بناغە چیانیەتیەکەی شێواند.

بەم جۆرە هێزی پشتیوانی لە بەرژوا – کەمبرادەرەکان و سەرەک خێڵ و پیاوانی ئاینی و ئۆفسەرە بەکرێگیراوەکان هەرچی زیاتر بەهێزتر بوو، لە ژێر ناوی (بەشۆفیزم) وە سوود وەرگرتن لە هەژموونی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە جیهاندا .

دواتر بیروبۆچوونەکانی ماوتسی تۆنگ لە دوای ساڵەکانی 1948 بەدواوە گوژمەکی بەهێزیاندا بەم هێزە ناسیۆنالە چەپەی شۆڕشی (بەرژوا – دیمۆکراسیە)دا، گوایە شۆڕشی نیپاڵ شۆڕشکی لەکاڵی نەتەوایەتیە و بەرژوازی نیشتمانی نیپاڵ پێشکەتوخوازەو شۆڕشگێڕ، ئەویش خۆی لە خۆیدا درێژەی هەمان سیاسەتی ناسیۆنالـ-ئیفەرمیستانەی کۆنگرەی باکۆو جهان بینی سیاسەتی ستالین بوو لەبارەی
(سۆسیالیزم لە یەک وڵات) دا ، کە بوون بە پێشینەیەکی فکری و سیاسی بە پارتی میللی کۆمۆنتانگ (٥) لە ساڵی 1923- تا ساڵی 1927

لەدوای شۆڕشی جیهانی یەکەمەوە سەرمایەی جیهانی چەتە قۆناغێکی مێژوویی نوێوە ، ئەویش قۆناغی ئیمپریالیزمەو وە تەواوی پێوەندیەکانی بەرهەمهێنانی لە جیهاندا بەشێوەیەک گۆیوە کە لەگەڵ خودی کۆنەکەی سەرمایەی جیهاندا یەکبگرنەوەو بگونجێن.
ئەم قۆناغە نوێیە و هێژموونی سەرمایەی جیهانی ، بوو بە تەوەرەی بنەڕەتی دابەشبوونی کۆمەڵگا بەسەر دوو چینی پڕۆلیتاریا و چەوساوەکان لەلایەکەوەو سەرمایەداران و نۆکەرانی بەرژوا خەماێێکانیش لەلاکەی تریەوە، ئەمە وەک ای مانەوەی هەر جۆرە دواکەوتویی و پاشماوەی کۆنی فیودالی و خێڵەکی لە وڵاتانی وەک ئاسیاو ئافریقاو ئەمریکای لاتینی.
لە سەر بنەمای ئەم گۆڕانکاریە پێشیینی کۆمەڵگا و پێوەندیەکانی

بەرهەمهێنان، ناتوانرێت ئەو قۆناغە لەو وڵاتاندا ، بە قۆناغی شۆڕشی (بەرژوا – دیمۆکراسی) و پێشکەوتوخوازی بەرژوازی میللی لە قۆناغی بدرێت، بەڵکە زۆر بە ئاشتی و ئاشکاوانە قۆناغێکە پێداویستی شۆڕشێکی سۆسیالیستی ئەخوازێت، و هەرچی زیاتر بەرژەوەندی سەرمایەداری خۆی و عەشیرەت و بەرژوا- کۆمپرادۆرەکان وەک پاشکۆو بەکرێگیراوەک بە سەرمایەی جیهانیەوە بەستێتەوە، وە لە ناو کۆمپانیا منەپێیە فرە نەتەوەییەکاندا پشکی تایبەتی خۆیان هەیە .
ئەم گۆڕانکاریانە بوونەتە ئاستێکی بەرچاو وزیندو، کە هیچ کەسێکی بەرژوا – کۆمپرادۆرو وردەبەرژوا پاشکۆکانیان لەم وڵاتانە توانای ئەویان نەماوە حاشایان لێبکەن و بەدریان بخاتەوە .

لە درێژەی ئەو هەڵومەرجە سیاسی و چینایەتیەی کە لە نیپاڵ درێژیان هەیە، ناڕەزایەتیە جەماوەریەکانی چینە چەوساوەکان و قوتابیان و تێکۆشەرانێک خەباتی خۆیان دژ بە ڕژێمی پاشایەتی بنەماڵەی Dynasty Rana درێژە پێداو، لە ساڵی 1949 بە دواوە قۆناغێکی تازەی خەباتی پارتە ماویەکان لە نیپاڵ دەستی پێکردوە .

درێژەی هەیە ….

سابیر. م
13.10.2025

_____

پەراوێزەکان :

(١) أسس اللينينية ، ستالين .ل.٧٤ چەند وانەیەک لە زانکۆی سفردلۆف لە مۆسکۆ 1924 بە زمانی عەرەبی

(٢) تێزەکانی کۆنگرەی دووەمی ئینتەرناسیۆنالی کۆمۆنیست ، ڕێنووسی سەرەتایی تێزەکان سەبارەت بە پرسی نەتەوەیی وپرسە کۆلۆنیالیەکان(5 حوزەیرانی 1920)

المؤتمرات العالمية الأربعة الأولى للأممية الشيوعية – الكتاب كاملاً :

[ئەرشیفی ماڵپەڕی ئاسۆ – ئەرشیفی ماڵپەڕی ئاسۆ](#)

(٣) https://revsoc.me/marxism/30606/31728

(٤) سایتی الأخبار ، www.al-akhbar.com

https://www.al-akhbar.com/Opinion/350548/-%D9%8A%D8%A7-%D8%B9%D9%85%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D9%88%D8%B4%D8%B9%D9%88%D8%A8%D9%87-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B6%D8%B7%D9%87%D8%AF%D8%A9–%D8%A7%D8%AA%D8%AD%D8%AF%D9%88%D8%A7

(٥) کەمینتانـــــــ

دیموکراتی کوردستان (PDK) لە گوتاری سەرکیدا جەختدەکاتەوە لەسەر "پاراستنی قەوارەی هەرێم و مافە دەستوورییەکان" و "کوردستانێکی بەهێز".

لە ڕووی زمانەوانییەوە، پارتی پێنا بە بکارهێنانی وشە و دەستەواژەی فەرمی و نەتەوەیی دەبات وەک (قەوارەی هەرێم، مافی دەستووری، شکۆ، کوردستانی بەهێز)، ئەم زاراوانە وێنەی پارتێک دەکێشن، کە خۆی وەک پارێزەری سەرکیی بەرژەوەندییە باڵاکانی هەرێمی کوردستان نمایشدەکات. هاوکات بکارهێنانی مێژوو، وەک ئاماژەدان بە دروشمی "دیموکراسی بۆ عێراق و ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان"، هەوڵێکە بۆ بەدەستهێنانی شرعییەت. ئەم ئۆتۆنۆمییەش لە بنەڕەتدا بە پاراستنی تایبەتمەندیی نەتەوەیی کورد بووە، کە زمانی کوردی تێیدا هەمایەکی سەرەکیی ناسنامە و خەباتی سیاسی بووە. لە ئاستی پراگماتیکیشدا، گوتاری پارتی کرداری بەرگریکردن جەبەجێدەکات، کاتێک باس لە پاراستنی قەوارەی هەرێم دەکات، ئەمە بەرگرێکە بە دژ نگدەران، کە لە بەغداد نوێنەرایەتیی بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانیان دەکات. لەلایەکی تریشەوە، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (PUK) جەختدەکاتەوە لەسەر "خزمەتگوزاری"، "چارەسەرکردنی کێشەی مووچە و بودجە"، و "پێوەندیی بەهێز لە بەغدا". یەکێتی وشەی سادە و کرداری بکاردەهێنێت وەک (خزمەت، مووچە، بودجە، چارەسەر)، کە ڕاستەوخۆ پێوەستن بە ژیانی ڕۆژانە و نیگەرانییە هەنووکەییەکانی خەڵکەوە. گوتاری "کاتێک کێشەیەک هەیە…

خەڵک لە دەرگای یەکێتی دەدات" وێنەیەکی خزمەتکار و پشتیوان بە حزبەکە دروستدەکات. هاوکات پرسیارە ڕەوانبێژییەکانیی وەک "کێ لە بەغدا قسەی دەخوات؟" کردەیەکی قسەیی جەختکارەوەیە، کە ئاماژە لەی نیشاندانی توانای حزبەکەیە. بەپێچەوانەی ئەم دوو هێزەوە، بزووتنەوەی نەوەی نوێ گوتارێکی ڕادیکاڵ و دژە سیستمی باوی هەیە، وەک "درێ دەکۆن"، "ئۆپۆزسیۆنێکی بەهێز"، و "کۆتایهێنان بە دەسەڵاتی بنەماڵە". نەوەی نوێ بە شێوەیەکی بەرفراوان وشەی وروژێنەر و نەرێنیی وەک (درێ، گۆندەڵی، دزی، بنەماڵە) بکاردەهێنێت.

ئەم وشانە هەستی تووڕەیی و بێزاری لای دەنگدەر دەوروژێنن و ئاماژەیان لەکەدارکردنی شرعییەتی ڕکابەرەکانە. گوتاری نەوەی نوێ نموونەیەکی ڕوونی ستراتیژی (ئەم و ئەوان)ە، کە لە ڕێگەی زمانەوە هێڵێکی جیاکارەوە لەنێوان خێر و شەڕ (ڕزگارکەر) و دەسەڵات وەک (گەندەڵکار) دەکێشن. لایەنە ئیسلامییەکانیش (یەکگرتوو و کۆمەڵ)، جەختدەکەنەوە لەسەر "چاکسازی"، "دادپەروەری"، "سیاستی خاوێن"، و "ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی". هەروەها دروشمەکانی وەک

“بەرەو سیاسەتکی خاوێن” و “دادپەروەری بۆ هەموان”، چەمکی ئەخلاقی و ئایینی تەدابەکارهێناوە، سەرنجبدرێت وشەی (خاوێن) ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆیە بۆ (پیسی) و (گەندەڵی) لە سیاسەتی ئێستادا و خەیان وەک بەدیلی پاک و ئەخلاقی نمایشدەکەن.
(دادپەروەری)ش چەمکێکی سەرکییە لە گوتاری ئیسلامی سیاسیدا و بانگەشەیە بۆ سیستەمێکی بۆ جیاوازی. ئەم دروشمانە کرداری بەرگریکردن و بانگەوازکردن لەخەڵکگرن بۆ بەشداریکردن لە پرسەیەکی (چاکسازی) و (خاوێنکردنەوە)ی سیاسەتدا. لە کەی گشتیدا، زمان لە بانگەشەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقدا ئاوێنەی ستراتیژی سیاسیی لایەنە کوردییەکانە. پارتی زمانی نەتەوەیی و دەستووری بەکاردەهێنێت، یەکێتی جەختلەسەر زمانی پراگماتیکی دەکاتەوە، نەوەی نوێ زمانی ڕادیکاڵ و پۆپۆلیستی بەکاردەهێنێت و لایەنە ئیسلامییەکانیش لە بانگەی چەمکی ئەخلاقی و ئایینییەوە هەوڵدەدەن خەیان وەک بەدیلێکی خاوێن و دادپەروەر نمایشبکەن. بەم شێوەیە، زمان دەبێتە کەرستەیەک بۆ کەشانی نەخشەی سیاسی و دیاریکردنی ناسنامەی هەر لایەنێک لە چاوی دەنگدەراندا.

حکومەتی دوای هەڵبژاردن لە عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

سندوقەکانی دەنگدان لە تشرینی دووەمی ٢٠٢٥ دەکرێنەوە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی نوێ، بەڵام ئایا ئەمە کاتێکی گونجاوە و دەتوانرێت جێبەجێ بکرێت؟ بەتایبەتی کە عێراق لە دەخێکی پر ئاڵۆزی و بارگرانیدایە، بەهۆی کێشەکانی ناوچەکە و ململانێی ئەمریکا و ئیسرائیل لە بەرامبەر ئێران و کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر عێراق، لەهەمانکاتدا قەیرانی ئابووری و سیاسی و کورتهێنانی دارایی و هەژمونی گەندەڵی لەتەواوی جومگە و دامودەزگاکانی دەوڵەتدا سایەی کردووە، لەلایەکی ترەوە بەرزبونەوەی ئاستی کێشە و ململانێی لایەنە سیاسییەکان، لە هەڵە میلیشیا تائفی و ئیسلامی و قومیەکان کە قەیرانی دەسەڵاتی سیاسیان قوڵتر کردۆتەوە، هەروەها فشاری شەقام و تووڕەیی و بێزاری ناڕازایەتی دانیشتوان کاریگەری جدیی لەسەر ئەم هەڵبژاردنە هەیە.

داتاکانی دارایی گشتی کە لایەن حکومەتی فیدرالی عێراقەوە بەاوکراونەتەوە دەریدەخەن کە حکومەتی ئێستا هاوشێوەی حکومەتەکانی پێشخۆی پشکۆتنکی کەمی لە گەیشتن بە هەریەک لە ئامانجەکان بەدەستهێناوە. لەئێنجامدا عێراق ووبەوی کورتهێنانکی دارایی نوێ دەبێتەوە کە بەهای دابەزینی نرخی نەوتەوەیە، واتە بەمانەوەی نرخی نەوت لە دەوروبەری ٦٧ دۆلار بۆ هەر بەرمیلێک، داهاتی نەوت کە زیاتر لە ٩٣٪ ی کۆی داهاتی حکومەت لە ساڵی ٢٠٢٥ پێکدەهێنێت، چیتر بەس نییە بۆ دابینکردنی خەرجییە گشتییە پلان بۆ داڕێژراوەکان.
ئەم فشارە دارایییە ئاماژەیە بۆئەوەی کە حکومەتی سودانی هەشتا لە میراتی وابەستەیی بە نەوت ڕزگاری نەبووە، هەشتا خەرجکردنی موچە لە داهاتی نەوت دابین دەکات و نەیتوانیوە چاکسازی پێویست بۆ بنیاتنانی ئابووریەکی گەشەسەندو بەدەست بهێنێت. لەهەمانکاتدا چاوەڕوان ناکرێ هیچ حکومەتێک لەماوەی یەک خولی چوار ساڵی داهاتودا دوای ئەم هەڵبژاردنە چارەسەری ناهاوسەنگی باری ئابوری عێراق و پرسە دارایییەکانی بکات، بەڵام گەر هەر حکومەتێک پێکهات، دەبێت بتوانێت دەرفەت بقۆزێتەوە و بەرپرسیارێتی دەستپێکردنی چاکسازی ئابوری لە ئێستە بگرێت، ئەمەش لەم دەخە نالەبارەی ئێستاو دەسەڵاتکی پڕڕشوبڵاوی چەند جەمسەری پێکهاتو لە هەزی میلیشیا، نەخشەیەکی سەخت دەبێت.
لە دوای ڕووخانی سەدام لە ساڵی ٢٠٠٣وە، بە حساب دەبوایە عێراق دوو ئامانجی گەشەپێدان بەیەکەوە گرێبدات، یەکەمیان دووركەوتنەوە لە مەدلی ئابوری ڕێعی بە بوژاندنەوەی کەرتەکانی وبەرهەنانی غەیرە نەوت و کەمکردنەوەی پشتبەستنی زەر بە هەناردەی نەوتی خاو. دووەمیان دابینکردن و پڕڕپێدانی ژێرخانێک کە پێویستە بە بەدیهێنانی ئەم گۆڕانکاریە.
هەڵبەتە چارەسەرە پێویستەکان ناسراون، گەر بەمجۆرە حوکمرانیەی لایەنە سیاسیەکانی ئێستا عێراق قەتیس نەبوایە، بەڵێ ئاوگۆڕکان سەختی لەخۆیان دەگرن بەهەی سروشتی ئابووری و سیاسی کە لەدوای ساڵی ٢٠٠٣ سەریهەڵدا، کە داگیرکاری ئەمریکاو وڕانکاری عێراق و دواتر دەخالەت و بادەستی کەماری ئیسلامی ئێران، دەخەکی تەواو جیاوازی لە ململانێی هەزی میلیشیای تائفی خستە سەر شانێی سیاسی عێراق، کە جگە لە تاڵانچێتی و بازرگانی بە نەوت ڕێگایەکی تریان نەگرتەبەر، لەپێناو بەدەستهێنانی داهاتکی زەر لە کورترین ماوەدا، ئەمەش گەورەترین بەربەست بووە بۆئەوەی حکومەتێ یەک لە دوای یەککان نەتوانن و نەیانەوێت چاکسازی ئابوری و گەشەپێدانی جددی جێبەجێ بکەن.
جگە لەوەش سیستەمی پارچەپارچەکراوی پشکی سیاسی کە دامەزراوەکان

بە درێژایی هەفتە تائیفی و نەتەوەییەکان دابەش دەکات، بەردەوام لە بەهێزکردنی تەڵەی تایبەتی بەرپرسانی لایەنەکان کەوەک بەشی دەرەبەگەکان خۆی دەنوێنن، لەهەمانکاتدا وەزارەتەکان وەکو وەزارەتێکی حزبی مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت، کە زیاتر خزمەت بە بەرژەوەندیە حزبیەکان دەکەن، نەک بەرژەوەندی گشتی.
ئەم پارچەپارچەبونە دامەزراوەیی و گرێگری دەکات لە بەیاردانی یەکگرتوو و تا ئادیەکی زۆر بەرپرسیارێ لە تەحەدای بنەڕەتی گەندەڵیەکی بەربڵاو، زەرجار گرێبەستی دابینکردن بریتیە لە هاوسانی بودجە و دەستکاریکردن و بەرتیلدانی سیاسی بە دابینکردنی بودجە بە پارتە سیاسیەکان و گروپە چەکدارەکان.
هەروەها دەزگاکانی چاودێری وەک کەمسیۆنی دەستپاکی و دەستەی باڵای وردبینی دەسەڵاتی جێبەجێکردنیان نیە، پەرلەمان لەرەدا ناتوانێت هاوکێشەی چارەنوسساز بگۆڕێت و دەوری هەبێت، جگە لە پاشکۆبون بە بەرپرسە میلیشیاکانی حزبە دەسەڵاتدارەکان.
داشتنی یاسای دارایی نیشتمانی و دیاریکردنی چۆنێتی دابەشکردنی سامانی گشتی، تادێت نرخێکی بەرزتر لەسەر بودجەی دەوڵەت دەکەوێت و قەیران زیاتر دەهێنێت، ئەمەش حکومەتی فیدرالی دەکاتە بارمتەی ناجێگیری بازاڕەکانی وزەی جیهانی، کە لە ئێستاوە بووەتە هۆی دووبارەبوونەوەی قەیرانی دارایی ساڵی ٢٠١٥.
نەمانی متمانە بە دامەزراوە گشتیەکان بەهۆی کێن و فرەشتنی پستە وەزاریەکان لەکاتی دانوستانەکانی پێکهێنانی حکومەتدا خراپتر و گەندەڵتر بون، کە بەجۆرێک ئەم پرسیە ڕەشتووە هیچ حکومەتێکی ئایندە ناتوانێت بەرەنگاری بکات یان دەستبەرداری بێت، بەڵکو تەنها ڕێگا ئەوەیە کە دەبێت تەواوی پێکهاتەی حکومەتی ئێستا ئاماژەت.
ئەوەی جێگای سەرنجە، ئابوری سیاسی عێراق ڕێگ و ڕیشەی لاوازی ئیدارە دارایەکەی وەها ڕون دەکاتەوە، کە داینامیکی ڕیعی خەرجێکی زیاد لە پێویستی بە دەوڵەت دروست کردووە، هەروەها زیاتر لە٤٠٪ هێزی کاری عێراق لە کەرتی گشتی یان کارگێ دەوڵەتیەکان دامەزراون و ئەم دووەمیان ٥٩٪ی کەی خەرجیەکانی حکومەتی فیدرالی لە نیوەی یەکەمی ساڵی ٢٠٢٥دا پێکهێناوە، ئەمەش بوارێکی کەم بە وەبەرهێنانی درێژخایەن دەهێڵتەوە، لەکاتێکدا هەر هەوڵێک بە کەمکردنەوەی یارمەتیەکان یان داشتنەوەی مووچە دەتوانێت کاردانەوەی نەرێنی گشتی لێبکەوێتەوە.
هەرچەندە حکومەت چەند ڕەوشوێنکی کورتبینانەی گرتەبەر، بەڵام ناتوانێت کە ڕێگ و ڕیشەی دووبارەبوونەوەی قەیرانە دارایەکان چارەسەر بکات، لەوانە کەمکردنەوەی خەرجیەکانی وەبەرهێنانی گشتی،

ئەولەویەتدان بە کەمکردنەوەی خەرجیە بنەڕەتیەکانی ئەستای وەک موچە و خانەنشینی، کە زیاتر لە ٦٠٪ ی کەی خەرجیەکانی بودجەی ساڵی ٢٠٢٤ی پێکهێنابوو، لەهەمانکاتدا کەمکردنەوەیان دواخستنی بودجە بۆ پڕۆژەکانی گەشەپێدان کە گرنگن بۆ بنیاتنانی ئابوریەکی هەمەچەشن.!
ئەم نەخشانە پەنگدانەوەی ئابوریەکی سیاسیە کە بەرژەوەندی تەسک و کورتبینانە و هەڵفتاری رەیعی و دیسیپلینەکی دارایی ناسک بەدوای دەبات، کە هەموو ئەمانە پێگرن لە بەردەم گەشەی ئابوری و لەهەمانکاتدا پێگرن لە چارەسەرکردنی ناهاوسەنگیە ئابووریەکان.
حزبە دەسەڵاتدارەکان و هەڵە میلیشیاکان کەنترۆڵی خەیان بەسەر وەزارەتەکاندا قەستەوە بەدامەزراندنی کەسانی سەربەخەیان لە پێستە باڵاکانی خزمەتگوزاری شارستانی کە بە "پلەی تایبەت" ناسراون، ئەم پێستانە وەک پێوەرێک بۆ دەستاگەیشتن و دابەشکردنی سەرچاوە گشتیەکان، بە چەسپاندنی تەڵەی تایبەت و تۆندکردنەوەی دامەزراوە گەندەڵیەکان کاردەکەن.
بەجیا لەم دۆخە ئابوری و دارایەی بیست ساڵە لێڕسایی پێحمی کەنترۆڵی بەیەوبەرایەتی حزبە دەسەڵاتدارەکان و هەڵە میلیشیاکاندایە، کە ئێستا گەیشتووە بەوپەڕی قەیران و نائارامی و کاریگەری لەسەر ململانێی لایەنەکان دەبەت لەم هەڵبژاردنەدا، لەهەمانکاتدا گۆڕانی هاوکێشەی سیاسی و هاوسەنگی هێزەکان، دۆخێکی تازە لەدۆخی سیاسی ئێستای عێراق و ناوچەکە هێناوەتە پێشەوە، کە ململانێی لایەنەکان لەم دەورەی هەڵبژاردنەدا، تەواو جیاواز دەبەت لەچاو دەورەکانی ساڵانی پێشودا، واتە بەجیا لەم ئاماژەی دۆخە ئابوریە، لەهەمانکاتدا گروپەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی کە ئێستا پێکهێنەری حکومەتی عێراقن، هێزەکانی حەشدی شەعبی، دەرگیری چەندین کێشەی جدین، لەلایەک زەحمەتە ئەو هێزانە دوای ئەو ئاوگۆڕانەی لە ئاکامی شەڕی ئیسرائیل و ئێراندا پێشهاتووە، بتوانن یەکگرتوبن و یەک لیست بن لەم هەڵبژاردنەدا، هێزەکانی حەشدی شەعبیش لە ژێر کاریگەری مەترسی هێرشەی ئگەری هەڕەشاندنەوەن لە لایەن ئەمریکاو ئیسرائیلەوە.
جگە لەوانەش لایەنە کوردیەکان هەرچەندە تائێستا نەیانتوانیوە، لە هەرەمدا حکومەت پێکبهێننەوە، لەهەمانکاتدا دۆخی ئابوری و سیاسیان لە دۆخی ئابوری و سیاسی لایەنەکانی عێراق باشتر نیە، بەڵێ ناتوانن هێرشکی ئێرانی و بەشداریکی سەرکەوتویان هەبەت لەم هەڵبژاردنەدا.
هەرچەندە لەسەرەتادا پێشبینی ئەوە دەکرا کە موقتەدا سەدر بەشداری لەم هەڵبژاردنەدا بکات، بەڵام پاش هیرشکردنەکی توند بە سەر تەواوی لایەنەکان بەوەی دزو گەندەڵن و بە هەکاری شەواوی دۆخی

عێراق وەسفیان دەکات، جارێکی تر ڕایگەیاند کە بەشداری ناکات.
لە ڕۆژی ٣ی ئۆکتۆبەر لە سەرانسەری عێراق و هەرێم، بانگەشەی هەڵبژاردن بە خولی شەشەمی پەرلەمانی عێراق دەستی پێکرد، تاوەکو ٨ی تشرینی دووەم بەردەوام دەبێت، بەجیا لەوەی پێشبینی ئەرێنی ناکرێت کە ئەم بانگەشەیە بە دەخێکی ئارامدا تێپەڕێت، لەهەمانکاتدا بگشتی مەترسی ئەوە هەیە، گەر هەڵبژاردن تێپەڕێنرێت، یان دوای هەڵبژاردن گەر حکومەتیش پێکبێت، دەخی سیاسی ناوچەکە و عێراق سەختی دەخاتە بەردەم چنیەتی پێکهێنانی حکومەتێک کە بتوانێت عێراق لە پێکدادن و شەڕو گۆڕاو نا سەقامگیری سیاسی بپارێزێت.

چەتەکانی دەریای کاریبی!..
تاهیر عیسا

ئەمە نە داستانی مەم وزینەو نەلاس وخەزال و نە دوانزەسوارەی مەریوان و نەداستانی قەڵای دمدم، بەڵکو داستانی دزی وگەندەڵی پێنج لە قارەمانەکەی بنەماڵەی بارزانین!
پڕۆژەی ئاپڕتکردنی تاوان و گەندەڵی ڕێکخراو (OCCRP) ڕێکخراوێکی ناحکومی ئەمریکایە کە ڕۆژنامەگەری لێکۆڵینەوە پڕوەردە دەکات. ساڵی ٢٠٠٦ دامەزراوە و تایبەتمەندە بە تاوانی ڕێکخراو و گەندەڵی.
OCCRP,
Abbreviation of:-
Organized Crime and Corruption Reporting Project
:Barzani family corruption in Iraqi Kurdistan
لە هەشتی ئەم مانگەدا، ئاپڕتکی دورودرێژی لەسەر گەندەڵیە زەرو زەبەلاحەکانی بنەماڵەی بارزانی، بەناوی پێنج براکە، بڵاو کردەوە، ئاگرویستت خێت ئاستوخە بچیتە ناو سایدی:- پڕۆژەی ئاپڕتکردنی تاوان وگەندەڵی ڕێکخراو،

دواتر :- Organized Crime and Corruption Reporting Project بنوسێ
گەندەڵیەکانی بنەماڵەی بارزانی لەکوردستانی عێراق:-

:Barzani family corruption in Iraqi Kurdistan
بەدورودرێژی ئاپۆرتەکەی وردو سەلمێندراوت دەداتە لەسەر گەندەڵیەکانی پێنج براکە،(مەسرور، مەنصور، مستەفاو وەیسی و موسخی).
ئەمە لەسایەی تەکنەلۆجیای زیرەکدا، زۆرپەویستیت بەوەنییە باش لەزمانە بیانیەکان حاڵی ببیت، بەڵکو خەت دەتوانیت لەگای تێانس لێیت و گۆگڵ وەرگێڕێت بەهەر زمانێک مەبەستت بوو بابەتەکان تەرجومە بکەیت و لە جۆهەری ئاپۆرتەکان تێبگەیت. دەتوانیت داستانی دزی وفزیی و گەندەڵی و سپیکردنەوەی پارەی بەتاڵانبردراوی خەڵکی کوردستان، لەلایەن پێنج برای شارەزاو پسپۆڕ لە گەندەڵی، ئاستوخەت لەسایدی دەزگاکەوە بخوێنیتەوە.
ناسیۆنالیزمی کورد، ئەمە ئۆگەر بەشێک لەشانازیە مێژوویەکانی داستانە جەراوجێرەکانی مێژووی کۆنی بەر لەدنیای مەدەرن بێت، ئەوا دەبێت لەم سەردەمی دنیای مەدەرن وتەکنەلۆجیای زیرەکدا، هەوەستی لەبەرامبەر پاڵاوانەکانی داستانی دزی و تاڵانی ژێر پەرچەمی ئاڵای کوردستانی ئەمەیدا چیبێت؟
ئەم ناسیۆنالیزمە ڕیسوایەی ئەمە، کە پاڵەوانەکانی تەواوی میدیاو سایەدێ جەراوجێرەکانی لەهەواڵەی گەندەڵیی و دزی و پارەسپیکردنەوەدا، تەنیوە، باوکیان لە مانگی پێنجی ئابردووداو، لەکۆنگرەی یەکگرتنەوەی یەکێتی قوتابیان ولاوانی پارتیدا، فەرمووی، ئۆگەر کەمایەت و ئیرادەت هەبوو، هەموو کاتێک پارەت دەبێت، کەمایەت وئیرادەشت نەما پارە چقیمەتی هەیە!؟
دەبێت لەمەسعود بارزانی بپرسین، ئایا کەمایەت وئیرادە، ئەوەیە کە لەم ئاپۆرتانەدا کەشفی ئەسڵای دزی و تاڵانی و پارەسپیکردنەوەکان لەلایەن پێنج لەکوەکانتەوە کراوە؟ ئایا بەمجۆرە لەدزینی سامان و داهاتی خەڵک وتەخشان وپەخشانکردنی لەوەتانی جەراوجێری دنیادا، دەوترێت کەمایەت وئیرادە!؟
خەڵکی کۆکارو کارمەندو مامەستاو مووچەخۆرانی کوردستان، بەگشتی دادو بەدادیانە لەدەست ئەوەو حکومەتی بەغدادداو، هەر جارێی بە بیانوویەک و بەپاساوێک ڕێگری دەکرێت لەوەی مووچەکانیان لەکاتی خۆیاندا پێبدرێن، کەچی ئاپۆرتی پێژەی ئاپۆرتکردنی تاوان وگەندەڵی لەئەمریکا پێمان دەڵێت، کە ئەوە دەسەڵاتدارانی کوردستانن دەستیان ناوەتە بیناقاقای خەڵکی کۆکارو هەژاری کوردستان و بەهەرچی ڕێگاو شێوازێکی نە شیاو ناپەسەند هەیە، خۆریکی دزی و تاڵانین!

ئاپۆرتکان وزانیاریەکان تازەن و لەهەشتی ئەم مانگەدا دزیان کردەتە ناو ڕێژنامەکانەوە.

کشک و ئاسپ و جانتای دیزاینەر: چۆن بنەماڵەی دەسەڵاتداری کوردستانی عێراق لە ئەمریکادا خەریکی تەخشان و پەخشانی پارەبوون.
ئەم عینوانی مانشێتی هەواڵێکخراوەکە بەمجۆرە پێشکێشکەی نوسیوە:-
پێنج کوڕەکەی سەرکی دامەزرێنەری کوردستانی عێراق لە سەرانسەری ئەمریکادا خانووبەرەیان بەدەستهێنا و چوونە بازاڕی لوکس(فاخر، گرانبەهاکان). لانیکەم بەشێک لەو پارەیە لە کەنگلۆمێراتە (شەریکاتە)گەورە کوردییەکانەوە هاتووە کە پەدەچێت دوو لەو برایانە بە نهێنی کەنتڕۆڵیان کردبێت، بەپێی بەڵگەنامە دزەپێکراوەکان.
دەزینەوە سەرکییەکان؛- دەستکەوتی برایانی بارزانی بریتی بوون لە کشکێکی شەش ژووری نوستن و چەندین شوقە لە نزیک واشنتۆن دی سی، هەروەها بیناکانی میوانداری قاوەخانە و چێشتخانەکان لە فلۆریدا و تەکساس و کالیفۆرنیا.
ئەو موڵکانە لە کاتێکدا کەمپانیا دەرکییەکانەوە کەدراون کە ناوی کارەکتەرەکانی فیلمەکانی "چەتەی دەریایی کاریبی"یان لێنراوە.
زیاتر لە 10 ملیۆن دۆلار کە بە ئەم کەیناڵانە بەکارهاتووە لە کەمپانیای گەندن ئیگل گەباڵەوە (هەڵۆی زێڕین)سەرچاوەی گرتووە، کە کەمپانیایەکی کوردی عێراقییە و بەڵگەنامەکانی دزەپێکراوێش باس لەوە دەکەن کە لایەن مستەفا (بابە) بارزانییەوە کەنترۆڵکراوە کە برا بچوکەکەیانە.
لە کوردستان، بەڵگەنامەکان دەریدەخەن، هەڵۆی زێڕین خەی وەک ئاسانکاریێک بۆ کەمپانیا بیانییەکان کە داوای دەستاگەیشتنیان لە حکومەتی خۆجێیی دەکرد، پێگەیشتووە. هەروەها گرێبەستی لەگەڵ سوپای ئەمریکا واژۆ کردووە.
18 ملیۆن دۆلاری دیکەش لە کەمپانیای ستەر گروپەوە هاتووە، کە کەنگەمەراتەکی (کەمپانیا)دیکەیە کە بەڵگەنامەی دزەپێکراوەکان باسی لەوە دەکەن کە لەژێر دەستی مەسرور بارزانیدایە کە ئێستا سەرکی حکومەتە.
هەروەها ئاپەرتی ڕێکخراوەکە، باس لە ژنێک دەکات بەناوی کاتیا ڤرکار، کە هاوسەری مستەفا بارزانییە،
باس لەوەدەکرێت، کە ئەم ژنە ئاسپی گرانبەهای عەرەبی ڕەگەزبەرزی لەڕەگای کەمپانیای هەڵۆی زێڕین کڕیوە وەهەر لەو ڕەگایشەوە پارەزرێکی بەناوی "جەناسەن مەر" کە نوسینگەکەی لەویلایەتی دەلاوەر هاوکاری کردووە، بۆ ئایکردنی کاغەزی بیمەو کاروباری بیمەی ئاسپەکانی.

ئەوان بە دزی و فزی و پارەسپیکردنەوە"سیاستەکی توندی نەتەنیایان جێبەجێکردووە ، بە بەکارهێنانی، کۆمپانیاکان، LLC، کە کۆمپانیای وەهمی لە ناو کۆمپانیایەکی واقیعیدا پێسەی گەندەڵیکەیان جێبەجێکردووە.
ناوی ئەو کۆمپانیایە کە قوربانی بەدەستهێنان و هێگرتنی ئەسپەکان بەکاری هێنابوو، گەندن ئیگل گەباڵ، دەستبەجێ لە وڵاتی هاوسەرکێیدا زەنگێکی لێدەدا. کۆمپانیاکانی "GEG" کە زیاتر لە بواری بیناسازی و ئیکلامدا کاردەکەن، هەروەها ئەتەمبەڵی زرپێش و کەاو و پێاوی ئەمریکییان بە هەزە ئەمنییەکانی ناوخۆیی دابینکردووە و ژمارەیەک گرێبەستیان بە سوپای ئەمریکا جێبەجێکردووە.
کۆمپانیا کوردییەکانی GEG هیچ پەیوەندییەکی ئاشکرایان لەگەڵ بارزانییەکان نییە. بەڵام کۆمپانیک ئیمەیڵ و بەڵگەنامەی دزێکراو کە لایەن پەیامنێرانی OCCRP و پێژەی لێپرسینەوەی حکومەتەوە پێداچوونەوەیان بە کراوە، ئەوە پیشان دەدات کە ئەوان لایەن مستەفا بارزانییەوە کۆنترۆکراون – و دەریدەخەن کە ئەوان ملیۆنان دۆلاریان لە خەرجییە کەسییەکان لایەن پێنج برا بارزانییەوە بانکێ(سپۆنسەر) کردووە، ئەمەش پرسیارەکان دەوروژێنێت سەبارەت بەوەی ئایا یاسایەکیان پشێلکردووە کە داوای ئاشکراکردنی ناکۆکی بەرژەوەندییەکان دەکات.
تەنها ئەسپەکان نەبوون. لە نێوان ساڵانی ٢٠٠٥ بە ٢٠١٩ کۆمپانیاکانی هێگرتن کە لە کۆتاییدا خاوەندارێتی براکان بوون ٣١ مۆکیان لە سەرانسەری ئەمریکا بەدەستهێناوە، لێنۆیاندا کەشک و خانووبەرەی بازرگانی، کە بەهایان زیاتر لە ١٠٠ ملیۆن دۆلارە. بەیاننامەکانی کارتی بانکیی دەریدەخەن کە ئەو برایانە لە فرۆشگا دیزاینەرەکانی ئەمریکا و پاریس و زیوریخ و دوبەی کڕینی ئاست بەرزیان کردووە و ئەتەمبەڵکی جەری فەراری سپایدەریان کێوە و ٥٠ هەزار دۆلاریان لە فرۆشگای کاتژمێر خەرجکردووە.
OCCRP زەربەی ئەم زانیارییانەی لەگەڵ کۆمپانیک بەڵگەنامەی دیکەی دزێکراو و تۆمارە بەردەستەکانی گشتی لە تۆماری مۆک و ماڵی کۆمپانیاکان لە ئەمریکا، دووربگەکانی ڤەرجینیای بەریتانیا و شوێنەکانی دیکە پشتڕاستکردەوە. بەشک لەو بەڵگەنامە دزێکراوانە وەک بەڵگە لە ناکۆکییە یاساییەکانی پەیوەست بە بارزانییەکان و کوردستانی عێراقدا بەکارهێنراون، هەرچەندە تا ئێستا لە میدیاکان هەوماڵیان نەکراوە
بەدەستهێنانی خانووبەرە بە بەکارهێنانی کەسی لە بەڵگەی کۆمپانیاکانەوە، نایاسایی یان نائاسایی نییە، هەرچەندە ئەم کارە

سەرچاوەی ئەو پارانەی کە بە کۆمپانیای کارەبا هێنراون تەومژاوی دەکات.
لەم حاڵەتەدا پێویستە ئەو کۆمپانیایانە هەبوو: تەمارە دارایی کان کە لە دزێکردنەکەدا دەزگاوەتەوە دەریدەخن کە لانیکەم ٢٩ ملیۆن دۆلار لە خەرجییەکانی بارزانییەکان لە کۆمپانیای GEG و لە کۆمپانیای ستەر گروپەوە سەرچاوەی گرتووە.
لایەکی دیکەوە، بەگۆنامەکانی ناو دزێکردنەکە GEG وەک ئاسانکارێک بۆ کۆمپانیا بیانییەکان نیشان دەدەن کە دەیانەوێت گرێبەست لەگەڵ کۆمپانیا ناوخۆییەکان بکەن یان ڕازامەندی حکومەت بەدەستبهێنن.
بە لەبەرچاوگرتنی پگەی بنەماڵەی بارزانی لە لوتکەی سیاسەتی کوردستاندا، ئەم دزینەوانە پرسیار لەبارەی ئگەری ناکۆکی بڕژەوەندییەکان دەوروژێنن. یاسای عێراقی داوا لە بڕپرسانی گشتی دەکات سەروەت و سامانکانیان ئاشکرا بکەن، هەرچەندە ئاپڕتەکی ئەم دوایی هاوپەیمانی گروپە داکۆکیکارە نزاهیکان، تیشکی دەخستە سەر لاوازییەکانی ئەم یاسایانە، ئاماژەی بوودا کە، لە پراکتیکدا، پشێلکارییەکان "تەنها تا ڕادەیەکی سنووردار" بڕەوووی تەحەدا دەبنەوە. تا ئێستا نازانرێت ئایا بارزانییەکان هیچ سەروەت و سامانکیان ئاشکرا کردووە یان پەیوەندییەکانیان بە کۆمپانیای جی ئگ و ستەر گروپەوە ئاشکرا کردووە.
پسپۆڕانی گەندەڵی و دارایی نایاسایی کە پەداچوونەویان بە ئەنجامەکانی پەیامنێران کردووە، ڕایانگەیاندووە کە کەمتەرخەمی نیگەرانییان وروژاندووە.
جەدی ڤیتێری، پرۆفیسەر و هاوسەرۆکی سیاسەت و ئاسایشی جیهانی لە زانکۆی جۆرج تاون دەڵێت، ئەو مامەڵە دارایانەی بارزانییەکان لە کوردستانەوە دەستیان کەوتووە "پەدەچێت سەرلێشێواوی نێوان کەسکانیان وەک فەرمانبەری گشتی و سەروەت و سامانی تایبەتی خێزان دەربخەن.
ئەسسی ئای پی چەندین جار داوای سەرنجی لە چوار بڕا بارزانییەکەی دیکە کرد، چ ڕاستەوخۆ و چ لە ڕێگەی پارێزەرە جۆراوجۆرەکانەوە کە نوێنەرایەتیان کردووە، هەروەها لە کۆمپانیای جی ئەجی و "هەڤێی زەڤین" و ستەر گروپ و حکومەتی کوردی و کاتجا ڤریکار. هیچیان وەڵامی نەدایەوە.
لە کەی ٣١ موەک کە بارزانییەکان لە ئەمریکا دەستیان کەوتووە، لانیکەم ١٣ موەک فڕۆشراون؛ 18 ی دیکەش هەشتا لە دەستی ئەو کۆمپانیایانەدان کە دەستیان کەوتووە. تەمارە کۆمپانیاکان کە بە ئاشکرا لە ویلایەتی دەلاوەر و ڤەرجینیا بەردەستن، ئەوە ئاشکرا ناکەن کە ئایا بارزانییەکان هەشتا کۆنترۆڵی ئەو کۆمپانیایانە

دەکەن یان نا.

وەرگیراوە لە: کیفن هەڵ occrp
.
https://www.occrp.org/en/investigation/mansions-horses-and-designer-bags-how-the-ruling-family-of-iraqi-kurdistan-splurged-in-the-us

تاهیر عیسا /16.10.2025

نەبەی ئادابی ئەم ساڵ بە کراسناهەرکای بەخشرا.. ئاکە عەبدوڵا
هاوشەوەی ساڵانی پێشوو، ئێوارەی ڕۆژی پێنجشەممە 9ی ئەم مانگە، لەناو کەمەڵك ئەدیبی کاندید و میوانی دیار، لێژنەی بەخشینی خەاتی نەبەی بواری ئەدەب رایگەیاند خەاتی ئەم ساڵی بوارەکە بەکراسناهەرکای ڕۆمانnووس و سیناریۆنووسی هەنگاری دەبەخشێ، بەوەش ناوبراو لەدوای (ئیمری کیرتیس) بووە دووم ئەدیبی هەنگاری ئەو خەاتە گەورەیەی بەرکەوت. لێژنەی بەخشینی خەاتەکە هەکاری بەسەرکردنەوەی ناوبراویان بە ئەوە گەاندەوە (نوسەرکی مەزنە ناوەرکی نووسینەکانی لەنەریتە ئەدەبییەکانی سەنتەری ئەوروپا هەدەهێنجێ کە لەکافکاوە درۆژ دەبێتەوە بەرەو تەماس برنهارد. ئەمەو ستایلی نووسینیشی بەبەهودەیی و زیادەڕۆییانەی گروتسکییە جیادەکرێتەوە. هاوکات توانستی هونەریشی فراوانە). ماتس مالمی سکرتێری هەمیشەیی ئەکادیمیەی سویدیش وتی: ” لەبەر بەرهەمە ئەدەبییە بەپێزەکانی کە کێشندەیی و دیدگای قوڵی فەلسەفیانەیان گرتێتە خێ و لەبەرامبەر دۆخی ترسناکیشدا جەخت لە هزی هونەر دەکەنەوە، بێیە خەلاتی نەبەی ئەدەبی ئەم ساڵمان بە کراسناهەرکای هەنگاری بەخشی”.
کراسناهەرکای کە بۆئەدیبی پێستمدێرن ناوزەد دەکرێت یەکێکە لە

پێشەنگەکانی ئەدەبی ئێستای هەنگاری. لەڕگەی دیدگە فەلسەفییە قوڵەکەی بۆ ژیان و بوون، بەشداری کارای کردووە لەنوێکردنەوەی گێڕانەوەی ئەوروپی نوێ. کارەکانیشی کە جۆرێك لەهۆشبینیانە و بێهودەییانە و دیدی فەلسەفی ئاڵۆزەیان یان بەرامبەر بەکێشەکانی ژیان پێوەدیارە و لەجیهانی کافکا و دیستۆیفسکی و گۆگۆل و هەرمان میلڤیلی، دەسوێنەوە، بەئاشکرا سەلمێنەری ئەوەن ئەدەب توانستی ڕووبەڕووبونەوەی ئاڵنگارییەکانی ژیانی هەڵگرتووە. ئەوەش وەهای لێکردووە ببێتە سیمبولێك بۆ ئەدەبی نوێ. ئەو ڕستەی درێژ و ئاڵۆز و چڕی زمانەوانی و چەشەی ڕامانی و حەزکردن لەجیهانی تاریك و شێواوی ناوەوە و ڕامانی فەلسەفی و کێمیدی تەنزاویانەی کردێتە تایبەتمەندی نووسین

لاسلۆ کراسناهۆرکای László Krasznahorkai ڕۆژی 5 ی کانوونی دووەمی ساڵی 1954 لەخۆزانێکی جولەکەی شارچکەی گیولای باشووری ڕۆژهەڵاتی هەنگاریای سەر سنووری ڕۆمانییە هاتە دنیا. گیرگی کراسناهۆرکای باوکی پارێزەر بوو. جولیا پالینکاسی دایکیشی بەوەبەری ئاسایشی کۆمۆنیستی بوو. لەگەڵ ئەوەی شوێنەکەیان دووڕەدەست بوو کەچی ماڵەکەیان ژینگەیەکی گونجاوی ڕۆشنبیری بوو. ساڵی 1973 لەزانکۆی یۆزسێف ئاتیلا (سێگێدی ئێستا) چووە بەر خوێندنی یاسا، ساڵی 1976 بۆ زانکۆی ئیتڤۆس لۆراند (ELTE) لە بوداپێست گواستراوە و تا ساڵی 1978 لەخوێندنی یاسا بەردەوام بوو. دواتر تا ساڵی 1983 زمان و ئەدەبی هەنگاری خوێند. تەزی بەوانامەکەی دەربارەی کار و ئەزموونەکانی (ساندۆر مارا)ی نووسەر بوو. دوای خوێندن بۆ ماوەیەك وەك ڕۆژنامەنووس و ڕەخنەگر کاریکرد. شایانی باسە هاوشێوەی زۆر لەدانیشتوانی ئەوروپا ڕۆژهەڵات، ڕۆژە سەختەکانی سەردەمی کۆمونیستی و دەسەڵاتی سۆڤیەتی بەسەر وڵاتەکەی، بەئازار و نەهامەتی بەسەربرد. تەنانەت پۆلیس ماوەیەك ڕگەی نەدا گەشت بۆ دەرەوەی وڵات بکات. دواتر هەموو ئەوانە لەبەرهەمە ئەدەبییەکانی ڕەنگیانداوەتەوە.

ساڵی 1985 ڕۆمانی (ساتانتانگۆ Sátántangó) ی بڵاوکردەوە. ئەو بەرهەمە شاکارێکی ڕەشبینییانەیە، تایبەتە بەژیان و گوزەرانی کۆمەڵك جوتیار و لادێنشین و ئازارەکانیان لەسایەی ڕژێمی هەرەوەزی سۆشیالیستی کە ئەوسا پێش داڕمانی کۆمونیستی لەو شێوەیە بوو. ڕووداوەکانی لەگوندێکی دابڕاوە لەماوەی چەند ڕۆژێکی بارانباوی، تادێت خەڵکەکە شوێنەکە چۆل دەکەن. پلانەکانیان سەرناگرێت و لەگەڵ یەکتریش ناپاکی دەکەن و خەونەکانیان بەبا دەچێت. ئەوسا دەبینرێ چۆن خەڵکە بێهیوایەکە بۆ ڕزگاربوونیان لەئازار و مەینەتییەکان، چاوەڕوانی ڕوودانی پەرچوو دەکەن، تا کەسێك دەچێتە ناویان و پێیان

دەڵێت دەستزتانم. لەو ڕۆمانە وەسفی وردەکاری و دەرخستنی بڕچوونەکان و کارەکانی کارەکتەرەکان زۆر جوان و کێشندەییانەیە. بەو کارەشی ناوەندە ئەدەبییەکانی وڵاتەکەی هەژاند و بەهۆیەوە وەک کەسایەتییەکی پێشڕەنگی ئەدەبی دەرکەوت. ساڵی 1994 بیلا تاری دەرهێنەری ناودار ناوەرۆکی ئەو بەرهەمەی بۆ سینەما گواستەوە و فیلمێکی سەرکەوتووانەی لێ دەرهێنا کە خودی کراسناهۆرکای سیناریۆکەی داڕشت بوو. ئەمەو دوای وەرگێڕانی ڕۆمانەکە بۆ زمانی ئینگلیزی، ساڵی 2013 خەڵاتی باشترین کتێبی وەرگێڕدراوی پێبەخشرا. ساڵی 1989 ڕۆمانی (خەمۆکی بۆرخەدان Az ellenállás melankóliája) ی بڵاوکردەوە. ناوەرۆکی ئەو بەرهەمە هاوشێوەی گیانە مردووەکانی گۆگۆلی گەورە نووسەری ڕووسییە. تایبەتە بەکەمەڵك ڕووداوی نامۆی شارۆچکەیەکی هەنگاریا. کاتێك گروپێکی سێرك دەچنە ئەو شارە و نەهەنگێکی مۆمیا کراو نمایش دەکەن کە گوایە گەورەترین نەهەنگی جیهانە. ئەوسا دەنگۆی سەیر سەیر و هەڕشەئامێز بڵاودەبێتەوە و بەو قسانەش خەڵکی شارەکە دەترسێن. هاتنی ئەو گروپە کەشێکی ترسناك دەخولقێنێ. لێرەدا نووسەر بۆ بۆکارهێنانی دیمەنی خۆناوی و کارەکتەری گرۆتێسک، لێزانانە ململانێی دەندانەی نێوان ڕۆکی و پشێوی نیشان داوە. بەهۆی ئەو ڕۆمانە خەڵاتی بەستنلیستی ئەدەبی بۆ باشترین بەرهەمی ئەدەبی پێبەخشرا. (سوزان سونتاگ) ی خانمە ڕەخنەگری ئەمەریکی کە ئەو بەرهەمەی خوێندەوە، نووسەرەکەی بە (مستەری ئەدەبی هاوچەرخ لەوەسفکردنی کۆتایی جیهان) وەسف کرد. ساڵی 2000 ناوەرۆکی ئەو ڕۆمانەش لایەن بیلا تار لەفیلمێکی سینەمایی بەناوی (وێرکمایستەر هارمۆنی Werckmeister harmoniák) دەرهێنرا کە کراسناهۆرکای سیناریۆکەی داڕشت. شایانی باسە ساڵی 2015 دوای وەرگێڕانی ناوەرۆکی ڕۆمانەکە بۆ زمانی ئینگلیزی، خەڵاتی مان بوکەری نێودەوڵەتی بەکراسناهۆرکای بەخشرا. بەوەش بووە یەکەم نووسەری وڵاتەکەی ئەو خەڵاتە بەرزەی پێببەخشرێت.

دوای ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات کراسناهۆرکای زیاتر گرنگی بەگەشت و گەڕان دا. هەرچەندە ساڵی 1987 بۆرسالەی DAAD بۆ یەکەمجار بۆ دەرەوەی هەنگاریای کۆمونیستی بەرەو بۆرلینی ڕۆژئاوا چووبوو. ساڵی 1990 لەگەڵ ئانیکۆ پۆلیە هاوسەرگیری کرد. هاوکات یەکەم گەشتی درێژخایەنی بۆ ڕۆژهەڵاتی ئاسیا کرد. لەو ماوەیە سەردانی مەنگۆلیا و چین و ژاپۆنی کرد و زۆرێش سەرسام بوو بەئەدەب و جوانی ڕۆژهەڵات. ئەو گەشتەی کاریگەری قووڵی بەسەر بەرهەمە ئەدەبییەکانیدا هەنا. ساڵی 1992 کورتە ڕۆمانی (زیندانی ئورگا Az urgai fogoly) ی بڵاوکردەوە. ساڵی 1997 دوای جیابوونەوەی

لەهاوسەری پێشووی، لۆگۆ دڕا کۆپچسانی، زانای سینەلۆجی و دیزاینەری گرافیک، هاوسەرگیری کرد. هاوکات لەگەشتە درێژەکانی بەناو ئەورووپا و ئەمەریکا بەردەوام بوو. ماوەیەك لەشوقەکەی (ئالن گینسبێرگ Allen Ginsberg) ی شاعیری ئەمەریکی لەنیویۆرك نیشتەجێ بوو. زۆر دڵخۆشیش بوو بەئامۆژگارییەکانی ناوبرا. ساڵی 1999 ڕۆمانی (جەنگ و جەنگ Háború és háború) ی بڵاوکردەوە. ئەوسا وتی پشتگیری ئالن و ژینگەی ماڵەکەی ڕێی سەرەکییان هەبوو لەتەواوکردنی ئەو ڕۆمانەم.
ساڵی 2003 کورتە ڕۆمانی (لەباکوورەوە، لەباشووریەوە، لەڕۆژئاوا، لەڕۆژهەڵاتەوە، لەڕۆژهەڵاتەوە Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó) و ساڵی دواتریش ڕۆمانی (وێرانکاری و خەم لەژێر ئاسمان Rombolás és bánat az Ég alatt) ی بڵاوکردەوە. ئەوەی دوایی لەشێوەی دیکۆمێنتارییە. ساڵی 2008 کە کورتەچیرۆکی (سەیرە چووە خوارەوە Seiobo járt odalent) ی بڵاوکردەوە. تێیدا زۆر لێهاتووانە بە ناو فەلسەفە و هونەری ئاسیا ڕۆچووە، بەتایبەتیش بە ئایینی بوزیی. دوای وەرگێڕانی ئەو بەرهەمەشی بە زمانی ئینگلیزی، خێراتی باشترین کتێبی وەرگێڕاوی پێبەخشرا. ساڵی دواتر کورتە چیرۆکی (دوا گورگ Az utolsó farkas) و ساڵی 2010 کورتە ڕۆمانی (ئێنیمالینساید Állatvanbent) و ساڵی 2016 ڕۆمانی (گێڕانەوەی بارۆن وێنکهایم بە ماڵەوە Báró Wenckheim hazatér) ی بڵاوکردەوە. لەوەشیاندا بەشێوەیەکی کۆمیدییانە گەڕانەوەی بارۆنکی لەتاڵاوگە تاوتوێ کردووە. لێرەدا گەڕانەوە جۆرێکە لەخەیاڵ و مەبەستی نووسەر بە زیدی خۆی و ولاتەکەیەتی. بەشێك لەشارەزایان بارۆنی ناو ئەو بەرهەمە بەو گەمژەیەی دیستۆپیقسکی بەراورد دەکەن کە ئالوودەی قوماره، چونکە ئەویش چارەنوسی خۆی خستۆتە دەست قەدەرێکی ناوون. دوای وەرگێڕانی ئەو بەرهەمەشی بە زمانی ئینگلیزی، لەئەمەریکا خێراتی نیشتمانی کتێب بە ئیدیبی وەرگێڕاوی پێبەخشرا
ساڵی 2018 کورتە ڕۆمانی (Aprómunka egytaért) و ساڵی دواتر کورتە ڕۆمانی (ئاودوونانی هەرMindig Homérosznak) ی بڵاوکردەوە. ئەوەی دوایی لەبارەی پیاوێکی نەناسراوە کە بەدرێژایی کەنارەکانی دەریای ئەدریاتیك لەدەست دوو کەس رادەکات. ساڵی 2021 کورتە ڕۆمانی (Herscht 07769) ی بڵاوکردەوە. ئەوەیان کە لەبەر لێهاتوویی لەخستنەووی وردی بارگرژییە کۆمەڵایەتییەکانی ئیستای ئەمانیا، بەڕۆمانکی مەزنی هاوچەرخی ئەو وڵاتە دادەنرێت. لەوەشیاندا خوێنەر بە کەشی تاریك و ئاڵۆزاوی کێش دەکات. بەرەو شارۆچکەیەکی بچووکی سەر بەشاری تورینگن لێئەمانیا کە

تاریکبینیانە سبستیان باخی گەورە میوزیککار رووبەووی نازییە نوێیەکان دەبێتەوە. ساڵی 2024 ڕۆمانی (زسەملێ عاشقی بووڵ Zsömle odavan) ی بڵاوکردەوە. لەوەشیاندا لەڕگەی کەسایەتی مامە جوزی کارا کە رازێکی پادشایی شاردۆتەوە، گەڵاوەتەوە هەنگاریا.
دوای گەڵانی زڕ و نیشتەجێبوونی چەندان ساڵ لێبڕلین، بەو دواییە کراسناهۆرکای گۆڵایەوە هەنگاریا. ئەمەو لەبەر ئەوەی ڕۆمانەکانی ناوەڕۆکی هزری و مرۆڤانەی هەمە ئاستییان گرتۆتەخۆ بۆیە لەزڕ زانکۆی ئەوروپی و جیهانی لەچوارچێوەی ئەدەبی بەراوردکاری دەخوێنرێن. جەیمس وودی ڕەخنەگری ئەدەبیش لەئاستیدا وتویەتی :"کتێبەکانی کراسناهۆرکای وەك دراوی دەگمەن ئاوڕیان پێدەکرێت".
لەلایەکی دیکەوە ئەو وەك سیناریۆنووس و هاریکاریکردن لەگەڵ بیلا تاری دەرهێنەر لەزڕ شۆنی جیهانی، هەوادارانی سینەما ئاشنای بەرهەم و کارەکانی دیکەی ئەو بوارەی ئەون.
جگە لەو بەرهەمانەی ئاماژەمان پێدان کراسناهۆرکای کۆمەڵك بەرهەمی دیکەی لەشێوەی وتار و کورتە چیڕك و سیناریۆی فیلم داڕێژتووە. ئەمەو جگە لەو خەڵاتانەی ناومان هێنان کۆمەڵك خەڵاتی دیکەی بەدەستهێناوە لەوانە: ئاتیلا یۆزسەف، مایکس کۆلۆمبان کۆر، دێری تیبۆر، کرودی گیولا، مارای ساندۆر، کۆماری هەنگاریا، دامەزراوەی سۆرۆس، کۆسێت، کۆمەڵەی نووسەران، بروک-بۆرلین، سپایچەر، پریما پریمیسیما، خەڵاتی ئەمریکا بۆ بڵشداریکردنی تەمەنی لە نووسینی نۆدەوەڵەتی، ڤیلینیکا، خەڵاتی دەوڵەتی نەمسا بۆ ئەدەبیاتی ئەوروپی، فەرمانتەر…

کورتەچیرۆک: سەما.. نووسینی: ئامانج شەروانی

لەبەردەم ئاوێنەکەدا دانیشتبوو. بە نیگا تیژەکەی ئاکاری خۆی لەنێو ئاوێنەکە کونبەدەر کردبوو. ئۆخەی ئەمە ئەوە وا ئازادانە لەڕ دانیشتووە؟ ئەمە ئەوە دەتوانێت چیرۆکی خۆی، دوور لە کێت و بەندی، ورد و درشتی بگێڕێتەوە؟ ساڵێک، تەنە ساڵێک بەر لە ئێستا، لەبەردەم هەمان ئاوێنەدا دانیشتبوو و سێیری برینەکانی دەموچاوی دەکرد و ترس سەرتاپای گرتبوو! خۆ ئۆگەر ئەوکات لێت بپرسیبوایە،

هەرگیز پێشبینی نەژەکی وەکوو ئەمەی نەدەکرد!
دە خولەک، تەنها دە خولەکی تر، هەمان ئەو کیژەی کە سایانەک بەندەی دەستی تاریکی بوو، لەبەردەمی سەدان هەزار کەس ئادەوستەت و چیرۆکی خەی بەتەروتەسەلی دەگێڕتەوە! ئەی ئەوە خەونە یان ڕاستی؟ ئەم ژیانەش سەیرە ها! هەندەک جاران دەتوانێت گەلەک بەخشندە بێت!
هەشت خولەک، تەنە هەشت خولەکە و ئەم شەڕەکچە پە بە دەنگی هاوار دەکات، پە بە لەشی سەما دەکات، چیرۆکی ئاوارەیی کچۆکی چواردە سایان، چیرۆکی ڕاندنی پاکیزەیەکی یەزیدی، چیرۆکی کوشتن و بڕینی هەزاران گوندی کوردان، لەبەر چاوی هەموو جیهان دەگێڕتەوە! قامچی قامچی، شاق شاق، هەموو ئەو جارانەی کە شەخە ێیش پانەکەیان، کە ئەمیرە سەڵە کورتەکەیان، کە خەلیفە بەگانەکەیان، کە مەلا داونپیسەکەیان خەی دەخستە نەوگەڵەی کچۆکی هەرزە، کچۆکی بەگەرد، کچۆکی تازە پشکووتوو! یەکە بە یەکە، بە ئەوەی هیچکامەکیان لەبیر بکات.
لەشوێنی خەی هەڵساوە، باڵەکانی لەک کردنەوە، دوو سە جاران خولی خواردەوە. ئەک وەکوو چەن شەش خولەکی تر، هەمان نمایشت لە بەرامبەر هەزاران کوردی تامەزرۆی ئازادیی دەکات. بە هەردوو دەستەکانی چاوەکانی خەی داپشت، ئەو ئەژەی بیر کەوتەوە کە لەسەر چیای شنگالە، شەخە ءەگگال لەسەرەکە، جشداشە سپیێ لیخنەکەی خەی هەڵکرد و کەوتە گیانی پاکی. چەندی هاواری بە خوایەکان کرد، چ سوودی نەبوو. هەر هەموویان متەقیان لە خەیان بڕیبوو، پەدەچێت خوایەکانیش وەک مرۆڤەکان هەمیشە بە دیمەنی تونددوتیژی بە سەر ئافرەتان دەخەش بن و پێبکەنن.
هەر چوار خولەکی ترە و پیشانی ئەم جیهانە دەدات، کە چەن ئەوە ئەژە لە کەبانە دوایین چەکداری داعشی کەوتە بەر دەست و بە چەقۆیەکی دەستی فرزی لە بەی، کە چەن سە ئافرەتە گیراوە پژموورد کانی لەژەر دەستیان ڕزگار کرد، کە چەن پەچە و ڕووبەندەکانیانی فڕە دا و بە هەتایە ئازادی کردن! کە چەن جلە ئەشکانیانی تووە هەڵدا و جلە کوردییەکانی پێشکەش کردن!
دوو خولەکە و ئیتر جیهان بەم هەموو نەهامەتییەی کوردان ئاشنا دەکات. ئاشنایان دەکات بە یەکەبەیەکەی کەمەکوژییەکانی کوردان، لە ئەنفال و هەڵەبجە و ئەشکوژیی دەرسیمەوە بگرە هەتا دەگاتە کوشتن و بڕینی چیای شنگالە! ناهەڵەت تەنانەت یەک چیرۆکیش بە نەبیستراوی بەمێنێتەوە!
هەنگاو بە هەنگاو بەرەو تەختی شانە دەڕۆیشت، وەک پێشنگی ئەژی ئازادیی کوردان، مینا شەرۆکچانی کەبانە. دەتگوت نیازیەتی هەر

بیست و یەک تیشکی ئایە ڕەنگین دەست بکاتە و بیگرێتە سینگی چەکدارانی تاریکی! هیچی نمایە و هەموو دیرەکی خۆی بە جیهان دەگەڕێتەوە! هەر هەمووی، یەک گەردیشی لە بەجێ ناهێڵێت!
هەشتا هەر لە سەمای یەکەمی بوو، لەم سەرەوە حاجییەکی ڕیشنی بۆگەن، کاروانێک بەچووە داعشیش لەدوایەوە! ڕەنگە هەر ئەو حاجییە بووبێت کە لە شنگالە دەستخۆشی لە چەتەکانی داعشان دەکرد، یان هەر هەمان ئەمیر بێت کە لە کۆبانێ، بە شەو و ڕۆژ لە خوداکەی خۆی دەپاڕایەوە و نوێژی بە یەکگرتوویی کەمڵەی داعشان دەکرد. لەدوورەوە، بەقیەوە، دەیزانەند و بەرەو تەختە پیرۆزەکەی شانە دەهات، دەیشیاند و مۆز و کورسیيانی دەشکاند. هاواری دەکرد: «ئەی بێئابوو! شەرم لە خۆت ناکەیتەوە؟ چۆن دەوڵەریت سووکایەتی بە هەماکانمان بکەیت؟ چما نازانیت دەستدرێژی و دڕندەیی فەرهەنگمانە؟ چما نازانیت ئەوەی ئافرەت یاری دەستی ناوگەمانن؟ چما نازانن کوشتن و بڕین ئایینمانە؟!»